Hašek
na Královských Vinohradech

Hašek
na Královských Vinohradech

MALÝ PRŮVODCE
VINOHRADSKÝMI ADRESAMI
SLAVNÉHO SPISOVATELE

Publikace vyšla díky grantové podpoře Mč Praha 2

MĚSTSKÁ ČÁST PRAHA 2

© Archi-Polis, o. s., 2013
© Text Marek Krejčí, 2013
© Fotografie Ondřej Bouška, 2013

ISBN 978-80-260-3910-5

V roce 2013 si připomínáme 130. výročí od narození velkého humoristy Jaroslava Haška. V Lipnici, v posledním útočišti umělce, se pořádá pravidelně festival humoru a satiry Haškova Lipnice, uprostřed pavlačových domů proletářského Žižkova trůní na náměstí jako vojevůdce literatury Hašek na pivním komoni… Ale nikde dosud nebylo jasně řečeno, že větší část umělcova života je spojena s Královskými Vinohrady. Po vinohradských hospodách mezi oddanými posluchači tryskal vysokým plamenem ohňostroj Haškova nespoutaného humoru v narychlo vymýšlených přednáškách a historkách ze života svého i druhých. Jen odvarem těchto improvizací, vtěsnaných v nezbytné zkratce na tiskové archy, jsou jeho fejetony a povídky, jak je dnes známe z Haškových Sebraných spisů.

V jednom městě se může skrývat více měst. Nemyslíme při tom na archeologické nálezy pod dlažbou ulic, ale na mentální obrazy míst, která dnes fyzicky již neexistují a tonou jen v myslích pamětníků. Představují navigaci k mapám neviditelných měst – jejichž osudy bývají mnohdy nelaskavé. Královské Vinohrady počátku 20. století byly sebevědomou prosperující čtvrtí s velkoměstskými bulváry, s významným divadlem na ústředním náměstí… O půlstoletí později jsou hlavní ulice přejmenovány (a přečíslovány), historická čtvrť je zbavena královského adjektiva ve svém názvu a proces ponižující destrukce je završen její likvidací jako staleté samostatné územně-správní jednotky rozčleněné nyní mezi nové městské obvody.

Životní síla i svérázný genius loci Královských Vinohrad však nevedou k úplnému setření kontextu a stále nové a nové zájemce inspirují k poznávání různorodé tváře jejich domova. Jednotlivá prostranství si můžeme osvojovat prostřednictvím historických dat, významných kulturních památek, slavných osobností, ale i postupným odhalováním historické každodennosti. Právě Jaroslav Hašek je bytostným příkladem vyznavače bezprostředního života ve všech jeho podobách. Proto v publikaci věnujeme pozornost veřejnému životu v hostincích a kavárnách, zdánlivě marginálním pramenům jako dennímu tisku, policejním aktům a vzpomínkám pamětníků, a na stejné rovině se slavným klasikem připomínáme dnes již dávno zapomenuté souputníky.

Jinýma očima vnímá město ten, kdo v jeho zdech vyrůstá, a jinak náhodný chodec.

Obraz Královských Vinohradů v Haškově díle má velmi daleko k stále citelněji postrádané městské biografii. Je navýsost subjektivní a ve svých fragmentech odráží autorův skeptický vztah k vyprázdněným a zkarikovaným symbolům tradičního řádu – církvi, městské samosprávě a politice vůbec. Ve svých historkách vystupuje spisovatel zároveň jako lovec rytmu nočního života města, který spořádaní měšťané na rozdíl od bohémských umělců neznají, ale jenž se jim v roli čtenářů zdá přitažlivý.

Švejka všichni známe (mnozí dokonce dokáží zpaměti citovat celé jeho pasáže), ale přitom se vůbec nepozastavujeme nad faktem, že autor jako člověk je nám prakticky neznámý. Jeho předčasný skon přispěl k vytvoření haškovského mýtu, k němuž základní kameny pokládal sám Mistr, aby za jejich obranným valem mohl tím pečlivěji ukrývat před cizími pohledy vlastní soukromí. Historky po jeho smrti donekonečna rozváděli přátelé i přátelíčkové, kteří se zavčasu snažili přichytit na vzedmuté vlně zájmu čtenářské veřejnosti.

Jedním z nich byl herec Václav Menger, který první začal literárně zpracovávat jím sebraný kaleidoskop haškovských příběhů a vzpomínek pamětníků do podoby fejetonů pro *Lidové noviny*. Jejich publikování v letech 1933–1934 zastavil Eduard Bass, který je oprávněně označil za pouhé švandovní anekdoty rozváděné kvůli honoráři do podoby neúměrné jejich významu. Menger přesto na jejich základě dokázal sestavit první haškovskou biografii, jejíž druhé vydání odstranilo na základě reakcí zasvěcenějších alespoň nejkřiklavější omyly.

Každá doba si přisvojuje Haška podle svého. Od veselého hospodského bracha jde vývoj k bolševickému komisaři Rudé armády a kritikovi nastavujícímu zrcadlo úpadkové měšťácké společnosti, který by podle samozvaných znalců, kdyby nebyl uštván reakcí, nescházel na uhelné brigádě ve prospěch plnění první pětiletky. Zůstává velkým nedostatkem české literární vědy, že nedokázala dosud vytvořit umělcovu moderní vědeckou biografii, a vyklízí pole reedicím a sterým převypravováním starých historek, z nutnosti vděčně přijímaných početnou obcí spisovatelových příznivců.

Se svou přirozenou inteligencí nepochybně mohl být šťastnějším a snad i platnějším členem lidské společnosti. Nedostatek pragmatické přizpůsobivosti i nezbytné protekce jej záhy odsouvají do marginální pozice volného žurnalisty, kterou on hrdě přijímá za svou. Není bez zajímavosti, že údaje o konci jeho dvou jediných stálých angažmá, v pojišťovně Slavia a v redakci *Českého slova*, známe výhradně v podobě historek, jež nesou zřejmou pečeť haškovské fabulace. Jediný rok jej postihuje smrt matky, ztráta nejbližšího mu člověka i pevného bodu, kam se mohl vždy ze svých toulek navracet, a krach manželství, kdy jeho dosud chápající žena učiní osudovou volbu

mezi rolí manželky a rolí matky. Náhodný souběh obou událostí zpečetí jeho postavení sociálního vyděděnce bez vlastní domácnosti, potulujícího se nyní již nejen jako dříve ze záliby, ale ze syré životní nutnosti.

Výsledkem více než roční práce s archivními prameny i terénním výzkumem je průvodce virtuální stezkou, která propojuje jednotlivá místa na Královských Vinohradech spojená s Haškem. Dlužno ihned dodat, že s touto inspirující myšlenkou oslovil vydavatele začínající haškolog Jan Pech… Prostřednictvím „haškovské" trasy bude vinohradským obyvatelům i dalším zájemcům o literaturu také připomenuto, že právě Královské Vinohrady byly (a jsou) místem, kde vzniká dobrá literatura. Publikace zároveň umožňuje vykročit po stopách velkého humoristy a novýma očima vzhlédnout prostřednictvím příběhů na obnovená průčelí domů, kolem kterých v každodenním spěchu moderní doby mimoděk opakovaně mlčky procházíme.

Marek Krejčí

Haškovy začátky

Jana Masaryka
(Čelakovského) 28/281

Haškův otec Josef Hašek

V srpnu 1901 se Haškovi stěhují do dnešní ulice Jana Masaryka (do roku 1926 Čelakovského). Je to jedna ze starovinohradských ulic vroubená stromořadím, kde se dochovala řada vil se zahradami. Jednou z nich byla vila Osvěta Vácslava Vlčka, který zde redigoval časopis *Osvěta* s podtitulem *Listy pro rozhledy v umění, vědě a politice*, do nějž přispívaly významné osobnosti českého kulturního života. V letech 1886–1889 ve vile bydlí profesor T. G. Masaryk, jemuž se zde narodí syn Jan, pozdější ministr zahraničních věcí, jehož jméno dnes ulice nese. Na rohu Varšavské ulice (sama ulice Jana Masaryka se v letech 1926–1946 jmenovala Polská) byla známá restaurace U Helmů, kde vystupují také hudebníci a kabaretiéři. V ulici bydlí Jan Gebauer, profesor českého jazyka a literatury na Univerzitě Karlově, a shodou okolností dva další literární historici František Bílý a Václav Flajšhans. V době, kdy se sem stěhují Haškovi, staví v ulici svůj honosný dům člen zemské školní rady Jindřich Metelka. Politické pozadí jeho volby poslancem říšské rady v roce 1909 později zesměšní Hašek v povídce *Před užšími volbami na Vyšehradě*. Dalším majitelem domu v ulici je Ladislav Pražák, vrchní úředník Vzájemné pojišťovací banky Slavia. V této bance podle některých pramenů pracoval jako pojistný matematik už umělcův otec a přes epizodu s úřednickou činností Jaroslava Haška zde později nachází stálé zaměstnání i jeho mladší bratr Bohuslav.

První publikované příspěvky na stránkách *Národních listů* se vztahují k cestám spisovatele po Slovensku a Polsku, které podniká o prázdninách společně s bratrem. V roce 1903 pak spolu s Ladislavem Hájkem vydává knížečku veršů *Májové výkřiky*, kde v řeči vázané konfrontuje vznešenost věcí

s holou prózou života, ale především si potvrzuje v očích veřejnosti sociální status spisovatele.

Zde však začíná osudové rozcestí umělcova života navenek vyjádřené odchodem z banky a angažmá v radikálně levicových uskupeních. Málo známou stránku jeho tvorby představuje sociálně kritická poezie tištěná v příloze *Dělnická besídka* sociálně demokratického *Práva lidu* a anarchistické *Nové omladině*. Je také autorem básně věnované kopané (*O fotbalu*), kde přirovnává fotbalisty k božím bojovníkům, kteří čerpají poučení u anglických trenérů, stejně jako Hus ve spisech anglického reformátora Viklefa (*O fotbale, tys hlavně naše spása/ náš národ přec je malý tak/ my kopem v naší milé politice/ všem ve fotbalu vytřem zrak*.). Umělec se tak nestává básníkem, ale autorem humoresek, které sériově tvoří a prodává pod stále novými literárními pseudonymy. To už se však v roce 1906 Haškovi z tohoto domu stěhují. Po vzniku Československa zde nachází sídlo zastupitelský úřad Bulharska. Právě v roce umělcovy smrti na Lipnici se ulice stává místem demonstrací proti fašistickému převratu v Sofii, při kterém zahyne ministerský předseda Stambolijski. Jeho přítel, velvyslanec Rajko Daskalov odmítá uznat novou vládu a organizuje demokratický exil, ale v létě 1923 podlehne v Praze atentátu.

JARNÍ NÁLADA

Je jaro. Smutně na chodník
se z oblak sníh jen sype
a domovník jej s klnutím
jak o vánocích rýpe.

A v žurnálech se dočítám,
co v jaru poezie,
a na mou duši, že mně hned
prudčeji srdce bije.

Vše v článku zpívá radostí,
je nálada tam svatá,
odložím žurnál, odplivnu,
Je venku plno bláta.

Jsem dobrý člověk. Šeptám si,
když je mně příliš zima:
Osud, jenž vládne přírodou,
och, ten má za ušima!

OTCOVÉ CHUDÝCH

Otcové chudých – prsa řády zdobí,
jsou tlustí, často plešatí,
jsou mravní, slušní, jak je toho třeba,
však obec jim to zaplatí.

Otcové chudých – dobře žijí v klidu
a o podporu žádosti,
ty roztrhají rukou svou jistou,
jsou dobráci to od kosti.

Otcové chudých – nábožní a čistí,
nábožných lidí podpora,
jen podporujte, kteří patří
do našeho tábora.

Otcové chudých – vůbec bezúhonní
a politicky nevinní,
nač podporovat drzé lidi,
kteří si bídu zaviní!

Otcové chudých – načpak podporovat
pochybné lidi pověsti
a podporou je dohnat k tomu,
že ocitnou se na scestí.

Jaroslav Hašek, Májové výkřiky, 1903

Zlatý litr

Balbínova 6/323

Jak napsal Zdeněk Matěj Kuděj,[1] založením Strany mírného pokroku v mezích zákona se chlubila celá řada všelijakých hostinských živností v Praze, na Vinohradech a na Žižkově právě tak, jako se o zrození Homéra přelo neméně než sedm řeckých měst. Sám Hašek ve svých *Dějinách strany mírného pokroku v mezích zákona* píše, že příznivci strany se scházeli v restauraci U svíčky, ve Slovanské kavárně a v restauraci U zlatého litru, kterou však záhadně situuje do Mánesovy ulice. Poslední vinohradská restaurace se však nacházela v Balbínově ulici a v literárních kruzích ji proslavil Jakub Arbes. Arbes, který je jedním ze sloupů literární společnosti Mahábhárata v malostranském pivovaru u svatého Tomáše, si ke konci svého života oblíbil vinohradskou restauraci, přestože značně vzdálenou od jeho smíchovského bytu. Kolem Arbesa se na Vinohradech seskupí stolní společnost především mladších literátů. Haškův přítel Ladislav Hájek vzpomíná, jak dobrodušný

NEREZ KOLEKTIVNÍ
29
NAVÝSLUNÍ
Vladimír
MERTA
ETC.

Arbes působí jako poslíček milostných listů, které si tajně vyměňoval přes zákaz otce se svojí budoucí ženou Žofinkou, dcerou vydavatele časopisu *Svět zvířat*.[2] Hašek sám píše: „*Na naši stranu pohlížel s despektem, neboť je to starý pán, který prodělal tolik ve svém životě, že musil o tom každou sobotu mluvit, a my jsme ho zbožně poslouchali, neboť ať řekl kdokoli z nás něco, Mistr Arbes vždy v tom našel příležitost, aby vzpomínal persekuce, která ho kdysi stihla, mluvil o Barákovi a nakonec se pustil do Třebízského a do Topiče... Ale jedna věc nám rozhodně imponovala: Mistr Arbes dovedl pít. Pil s rozkoší a rozkoší bylo dívati se, jak sklání svou bílou hlavu s vysokým inteligentním čelem ke sklenici piva, které pro něho neznamenalo jen prostý odvar chmele a sladu, nýbrž nápoj starých germánských hrdinů, kteří u nádob s tímto odvarem stejně vypravovali o svých činech mládeži, jako Arbes poučoval nás. A při tom mizela sklenice za sklenicí v útrobách tohoto kozáka literatury a nakonec jsme šli do Sportky na noční kávu. A to vše prováděl ten ataman v onom věku, kdy neliteráti chodí spát už v osm večer*“[3]. Ladislav Hájek vzájemný vztah Haška s Arbesem vyjádřil mnohem lakoničtěji: „*Mistr však si Haška neoblíbil. Říkával mu ‚tlučhuba‘. Snad trochu proto, že Hašek mistra neposlouchal s takovým zájmem, jak chtíval Arbes*.“ Vedle mladých

1 Zdeněk Matěj Kuděj, rkp. *Pamětí*.

2 Ladislav Hájek, *Mistr Arbes poslíčkem lásky, Národní politika*, 21. dubna 1940.

3 Jaroslav Hašek, *Politické a sociální dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona*, citováno podle Jaroslav Hašek, *Povídky* I, Praha 1988, s. 50–51.

umělců k litru chodí i redaktoři sociálnědemokratického *Práva lidu* Antonín Bouček a Emanuel Škatula nebo na počátku války padlý advokátní koncipient Oskar Grünberger, který byl právním rádcem téhož listu a podílel se i na překladu Marxova *Kapitálu.*

Básník Josef Mach nostalgicky v příležitostné básni vzpomíná na slavné dny Zlatého litru.

Též do hospody u Zlatého Litru,
Jsem v slunný den vstoup, prost všech předsudků.
Pro Krista, co se mi to zvedá v nitru?
A co se mi to zvedá v žaludku?

zde v těchto katakombách že jsem zvedal
Individuím holbu na pozdrav?
u toho stolku, že kdys Arbes sedal?
A zde že řádil Hašek Jaroslav?

Zde pod tou klenbou slov že pamfletický
ohňostroj tryskal? Písně zněly tam?
fantomů šalebných snad stín jen fantastický
Na plátno minula si promítám.

(*Pestrý týden*, III, č. 5, 4. února 1928)

Jarmila Hašková

Belgická (Komenského) 20/276

V domě bydlí rodina Haškovy lásky a pozdější první manželky Jarmily. Její otec Josef Mayer patřil k selfmademanům, kteří přišli do Prahy z venkova a vlastními silami budovali za pražskými hradbami nové prosperující město. Při stavebním rozvoji Královských Vinohradů jeho štukatérský a sochařský závod prožívá konjunkturu, když se většina stavebních podnikatelů snaží v duchu dobové módy bohatě zdobit průčelí a veřejné interiéry svých domů. Může si tak dovolit koupit starší pavlačový dům, kde má svoji dílnu. Podle vzpomínek byl střední postavy, pobledlý se šedivými vlasy a mluvil sípavým hlasem. Rodina se ho snažila ušetřit rozčilování. V početné domácnosti, která čítala celkem sedm dětí, sdílí Jarmila pokoj se svými staršími sestrami.

Dívku seznámí s Haškem v obchodní škole Ženského výrobního spolku spolužačka, v jejíž rodině pobýval několik dní během svého letního putování na Slovensko. Jarmila, která se zajímá o umění (starší bratři studovali uměleckoprůmyslovou školu) a čte francouzskou literaturu, okouzlí o čtyři roky staršího Jaroslava inteligencí, pohotovostí, ale i praktickým přístupem k životu, jenž jemu podle mínění současníků poněkud scházel. Oba mladí lidé se začnou scházet – přes zřejmý nesouhlas Jarmilina otce, který si přeje solidního zetě se stabilním příjmem, jenž by dokázal dceři zajistit klidný, spokojený život. Jarmila, která se v souladu s dobovým slavjanofilským nadšením učí rusky, Haška ve vzájemné korespondenci důvěrně nazývá Gríšou nebo Mítěnkou. Otec se pokusí přervat vztah odesláním dcery na venkov, ale nakonec s ním zůstane srozuměn, zejména když Hašek slíbí rezignovat na spolupráci s anarchistickým tiskem a opatřit si stálý příjem. Na svatebním oznámení vytištěném v Leschingerově tiskárně je ženich titulován jako spisovatel a redaktor časopisu *„Svět zvířat“*. Hašek, který vystoupil z římskokatolické církve, se dokonce přihlásí k návratu do církve katolické, aby mohlo být jejich manželství podle církevního práva platně uzavřeno po trojích ohláškách snoubenců ve vinohradském farním chrámu svaté Ludmily. Svátost manželství snoubencům

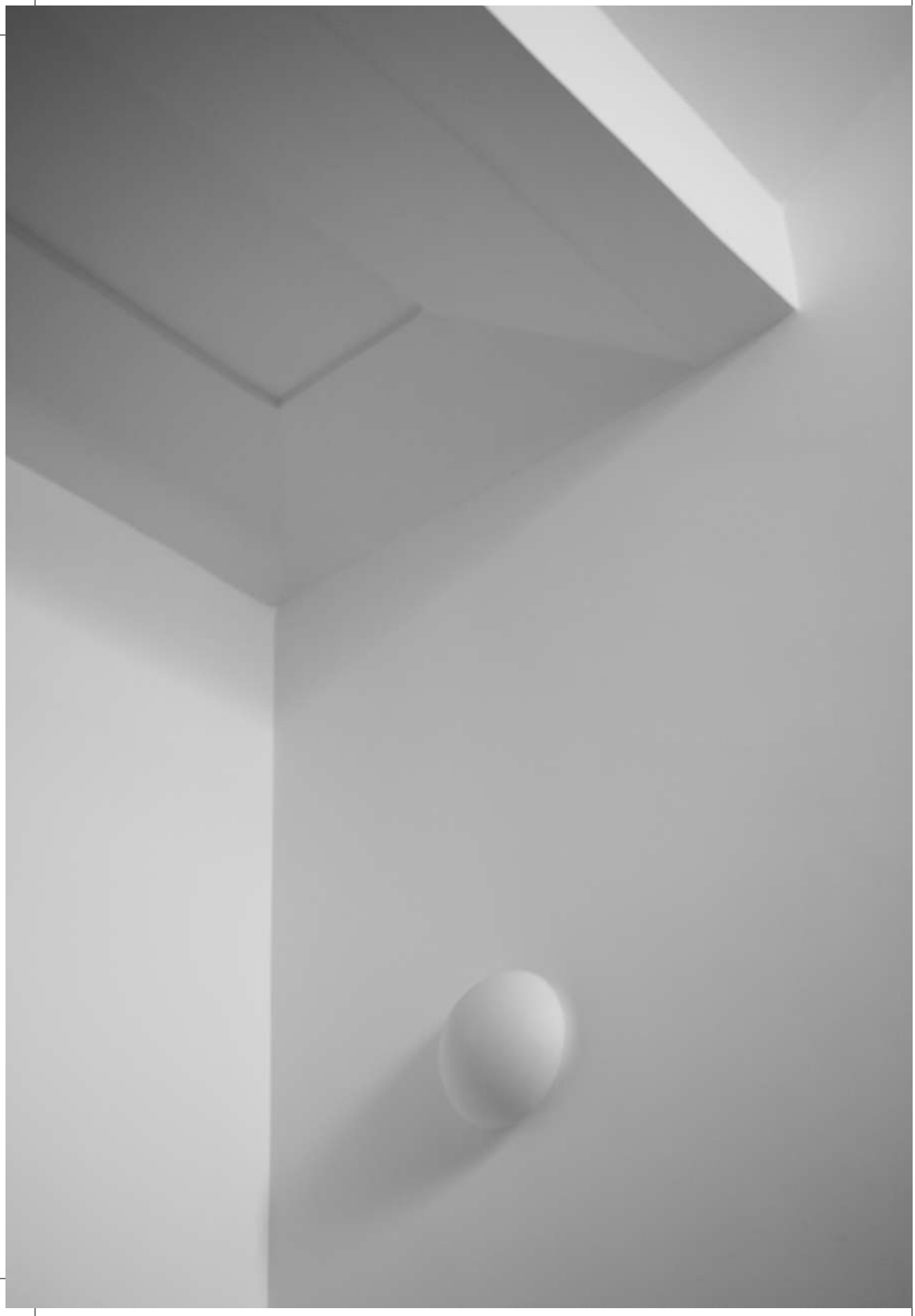

udělí 23. května 1910 kooperátor František Škarda, pozdější první farář druhé vinohradské farnosti u Nejsvětějšího Srdce Páně.

Domácnost novomanželů záhy projde těžkou krizí, když umělec ztratí stálé místo a zůstane bez tchánovy pomoci znovu odkázán jen na příležitostné příspěvky do denních listů i časopisů. V prosinci 1911 Jarmila Hašková na své jméno ohlásí na živnostenském referátu smíchovského okresního hejtmanství komisionářský obchod se psy pod označením Kynologický ústav, ale ani tento pokus nepřinese mladé domácnosti tolik žádoucí příjmy.

Krizi neurovná ani narození syna Richarda v roce 1912 (traduje se historka, jak Hašek několik dnů oslavuje s přáteli synovo narození, aniž by co ženě řekl). Jarmila se s nemluvnětem vrací do domácnosti svých rodičů, kteří se mezitím přestěhovali z Královských Vinohradů do Dejvic. Jarmila Hašková, která vychovává syna sama, si najde úřednické zaměstnání v Obchodní a živnostenské komoře a Ministerstvu obchodu, průmyslu a živností. Pro přivýdělek začne počátkem dvacátých let přispívat vtipnými fejetony a podčárníky do *Českého slova, Lidových novin, Národního osvobození* a *Tribuny*, které jí spisovatel chválí. V roce 1922 debutuje knihou *Martin Mayer*, *životopis proletáře*, na niž o rok později navázal román *Haniččino jaro*, v němž popisuje dospívání na pozadí výměnných pobytů českých dětí v německém prostředí, kterých se sama kdysi zúčastnila. Později se vrátí ke kratším literárním žánrům souhornými vydáními *Robinson a jiné povídky, Povídky o slabých ženách a silných mužích i naopak* a *Z notesu svatého Petra.* Jarmila

Hašková umírá v roce 1931. Spisovatel Karel Nový svůj nekrolog obohatí osobní vzpomínkou, že krátkozraká Jarmila vždy nosila brýle, takže při rozhovoru často neviděl její oči, ale vždy cítil její dobré, laskavé srdce. Také důvěrnosti Haškova života, které zná nejlépe, si ponechá do konce života pro sebe, ač by se její vzpomínky jistě dobře prodávaly. Sama ostatně odsuzuje Haškovy známé, kteří pro honorář neváhají „plivnout".

HAŠEK NA NÁMLUVÁCH

Pozdější tchán spisovatele nemiloval, podle toho, co nám o tom Hašek vypravoval, příliš návštěv nápadníka – to však Haškovi nevadí, aby občas, jak říkával, nechodil „říkat o Jarmilku". Tak také jednou přišel. Starý pán se zamračil, jak spatřil Haška, ale ten jej nepřipustil ani k slovu a povídá: *„Tak vám jdu, pane tcháne, zase jednou říkat o Jarmilku. A rozmýšlel jsem se dlouho, mám-li si vypucovat boty nebo si vzíti čistý límec, ale rozhodl jsem se, že si vezmu čistý límec, dá to míň práce,"* dodal dobrácky a – letěl...[1]

1 Antonín Bouček, *Kopa historek ze života Jaroslava Haška*, Praha 1983, s. 35.

Haškova další vinohradská bydliště

Lublaňská
(Puchmajerova) 10/243
Šafaříkova 4/202
Šumavská 10/1081
Milešovská 4/1326
Velehradská 20/1411

Haškova maminka Kateřina

Dětství a mládí Jaroslava Haška je plně spojeno s Královskými Vinohrady, kam se rodina stěhuje po smrti otce živitele z Nového Města. Na předměstí jsou životní náklady nižší než ve vnitřní Praze. Ladislav Hájek ve vzpomínkách píše, že Haškova maminka, aby uživila rodinu, si přivydělávala šitím. Zdá se, že první vinohradské byty – Lublaňská (Puchmajerova) 10/243 a Šafaříkova 4/202 jsou voleny tak, aby měly děti blízko do školy. Jaroslav

Lublaňská 10/243

Šafaříkova 4/202

studuje na Československé obchodní akademii v Resslově ulici a o dva roky mladší Bohuslav na gymnáziu v Žitné ulici. Dalšímu vinohradskému bydlišti v ulici Jana Masaryka je věnováno samostatné heslo.

V lednu 1906 se rodina Haškových stěhuje do Šumavské 1081/10. Jaroslav má problémy najít si stálou práci, a tak se doma zdržuje stále řidčeji, neboť je plně pohlcen prací v anarchistickém hnutí, jehož rétorika a odpor vůči autoritám jej nadchne. V anarchistickém listu *Komuna* také 3. března 1907 vychází jeho ostrá charakteristika radniční politiky: *„Pan S. sám o sobě tvrdíval, že je nejhezčím starostou v Evropě. Zúčastnil se také slavnosti v Kreščaku ve Francii spolu s městským radním, bývalým poslancem B. ... Pan B. je znamenitý muž. Umí také dokonale francouzsky, že je-li ve Francii, mluví česky a ukazuje prsty, že je-li v Čechách, mluví francouzsky, pronášeje s oblibou jediné slovo tohoto jazyku: ‚Mordie!'. Po panu starostovi těší se největší úctě a vážnosti v Praze pohodný čili antoušek. Rozdíl mezi ním a starostou je ten, že pan starosta utrácí peníze a pan pohodný psy. Oba však, antoušek i pan starosta, skládají přísahu, že budou dbát o čest obce a hájit zájmy samosprávy. Pan starosta hájí zájmy samosprávy za mizerných dvanáct tisíc korun ročně, kdežto antoušek to dělá laciněji a hodně laciněji. ... Celá samospráva pečuje o mnohé důležité otázky velkoměstské s nevídanou péčí, o čemž svědčí to, že velkoměstský ráz Prahy den ode dne stoupá. Bohužel jsou lidé, kteří pojem ‚velkoměstský ráz Prahy' zaměňují úplně se slovem ‚zlodějna'.*

Do konfliktu s mocí se Hašek dostává nejen pro své politické názory. Jednou se cestou domů kolem druhé v noci zastaví v hostinci v Mánesově ulici,

Velehradská 20/1411

Velehradská 20/1411

kde ho zadrží přivolaná stráž, když odmítne zapravit útratu. V září téhož roku čeká Haškovu maminku nepříjemné překvapení: návštěva policejního strážníka s exekutorem, který přichází provádět zabavení Jaroslavova majetku. Před třemi měsíci byl totiž zatčen spolu s dvěma kamarády, když nad ránem znovu zapálili zhasnuté plynové lucerny poblíž policejní strážnice v Žitné ulici. Drobný přestupek se na strážnici promění v incident s policisty a Haškovi je za hrubé chování na strážnici a protivení se policejní stráži uložena pokuta ve výši 10 korun ve prospěch místního chudinského fondu. Hašek pokutu odmítá zaplatit, a proto dochází k exekuci, která nemá úspěchu, když jeho matka prohlásí, že její syn nemá nic, než co nosí na sobě a ona jej musí živit.

Šumavská 10/1081

Milešovská 4/1326

Z Šumavské ulice se Haškovi stěhují do Milešovské 1326/4 a později v květnu 1908 ještě dále na periferii do Velehradské 1411/20. Několik novostaveb tu staví podnikatel Václav Troníček v periferní části Královských Vinohrad vzdálené od elektrické dráhy, kde na západní hranici vznikající ulice tvoří pustá nezastavěná pláň Baklovky. Nevíme, který byt zde Haškovi pronajímali, ale sotva to byl třípokojový byt v prvním patře a dvoupokojový ve zvýšeném přízemí: nejspíše to byl jeden z tří bytů s pokojem a kuchyní pod uzavřením, nebo ještě levnějších sedmnácti garsoniér, které by Haškové a jejímu synovi Bohuslavovi také stačily. Sem sporadicky zachází i Jaroslav, který tehdy přispívá do levicových deníků České slovo a Právo lidu. Pravděpodobně i na cestě do Velehradské je nad ránem 14. července 1911 zadržen, když střílí v nedaleké ulici U vodárny z dětské pistolky, kterou ruší noční klid. Smrtí Kateřiny Haškové v lednu 1912 se domácnost ve Velehradské rozpadá. Syn Bohuslav se stěhuje do holešovického podnájmu, a Jaroslav přichází o jediný pevný bod, kam se vždy může navracet ze svých toulek, takže v prosinci 1913 je zatčen „pro bezpřístřeší“.

František Langer

Bělehradská (Havlíčkova) 94/679

V tomto domě bydlí rodina Langrova, otec obchodník Maximilán a tři synové. František se později stane generálem československé armády a českým spisovatelem, přítelem Jaroslava Haška, zatímco nejmladší Jiří přimkne k víře svých předků, z pobytu mezi ortodoxními haličskými židy vytěží sbírku chasidských legend a svou tvorbu v hebrejštině zakončí v současném Izraeli. František Langer již v době svých studií na vinohradském gymnáziu začne psát básně a povídky; v roce 1910, kdy studuje na české lékařské fakultě, debutuje prvotinou *Zlatá Venuše.* Literární zájmy i smysl pro humor ho sblíží s bohémským kruhem kolem o pět let staršího Haška. Langer patří k zakládajícím členům Strany mírného pokroku v mezích zákona, o níž spolu s Josefem Machem zanechá cenné literární svědectví, kde nepřímo polemizuje s dobovou haškologickou literaturou.

„Hašek si žádnou řeč nepřipravoval a nikdy ji z papíru nečetl. Hašek přece nepsal, ani co musil, natož co nemusil. Své kandidátní řeči, které pronášel ve straně mírného pokroku, vždycky improvisoval. Byly to skvělé improvisace, dané vteřinou, náladou a okolím. Hašek dokázal při nich nejen humoristický talent, ale i opravdový talent řečnický. Dovedl si přímo virtuosně hrát

žabka potraviny 6–23 h
žabka

s akcenty, pausami, gesty, dovedl postaviti spletené a proplétané periody, které na konec rozťal vtipem, dovedl si pohrát se syntaxí i gramatikou. Byly to jen řečnické výkony, které naprosto nemají nic společného s nějakou přednáškou, a proto naprosto nemohly být koncipovány jako nějaká povídka. Žijí jenom v paměti jeho bývalých posluchačů, a jsou-li po paměti tiskem reprodukovány, jsou jen matným odleskem řečnického výkonu, který snesl i nejvážnější kritiku.“[1]

Langer, který za druhé světové války vede vojenskou zdravotní službu v londýnském exilu, je po návratu ještě jmenován národním umělcem, ale záhy mu nový režim začne vytýkat jeho legionářskou minulost. V šedesátých letech usiluje o rehabilitaci; tehdy dochází k vydání jeho vzpomínkové knihy *Byli a bylo*, stejně jako populárních *Pražských legend* s ilustracemi Cyrila Boudy.

V roce 1995 je na Smíchově, kde po druhé světové válce Langer bydlel, odhalena jeho pamětní deska podle návrhu sochaře Kurta Gebauera. Na počátku 21. století jsou ve dvaceti svazcích s odborným komentářem literárních historiků vydány *Sebrané spisy Františka Langera*. Prostředí rodného města se objevuje v řadě fejetonů, povídek (kniha *Předměstské povídky*) a vzpomínkových črt (kapitola *Dary rodného města* v pamětech *Byli a bylo*).

Ve vinohradských textech ožívají rozliční místní občané, ať již jde o dnes nikomu známého krejčovského mistra Františka Tomaidese z Jugoslávské ulice, do jehož skromné živnostenské domácnosti dochází Hašek za svým spolužákem, nebo o Františka Fuksu, ředitele Městského divadla na Královských Vinohradech. Na prknech tohoto divadla Langer prorazí v únoru

1925 jako dramatik se svou hrou *Periférie*, k níž navrhne scénu Josef Čapek. Langer patří k volnému kruhu pátečníků, který se schází ve vinohradské vile bratří Čapků. Druhý z bratří, Karel, mu později zprostředkuje stálou dramaturgickou spolupráci s vinohradským divadlem. Zde jsou nastudovány i jeho vlastní hry *Grandhotel Nevada, Obrácení Ferdyše Pištory, Jízdní hlídka* a *Dvaasedmdesátka,* které jsou rovněž zfilmovány. Langer jako místní patriot dokáže s hrdou nostalgií připomenout čtenáři i klukovská dobrodružství v zahradách dávno zbořených vinohradských usedlostí, jež dnes již připomínají jen uliční názvy (U Kanálky, Na Smetance, Na Švihance). Zdálo by se, že Langrovo dětství je svobodnější než Haškovo, který je prožívá v šedi rušných novoměstských ulic, kde hlavní oázou zeleně jsou sady na Karlově náměstí.

„Mezi Vinohrady a vinohradskou nemocnicí uvidíte poslední dvůr. Poslední z těch Cikánek, Eichmanek, Kozaček, Kravínů, Zvonařek a jak se všelijak jmenovaly úsadby, pokrývající plochu nynějšího předměstí. Vzpomínám si ještě na některé z nich, na houštnaté ovocné zahrady, které náležely k předměstské poezii mých klukovských let. Protože jsme tam lezli přes zeď za nedozrálými jablky a bylo třeba chytře ošálit hlídače. A o něco později, když se sad měnil ve staveniště, lezli jsme na vysoké stromy, věšeli na ně houpačky, lámali beztrestně větve a vůbec užívali všech těch klukovských rozkoší.“[2]

1 František Langer – Josef Mach, *Strana mírného pokroku a jiné příhody s Haškem*, *Pestrý týden*, 3, 1928, č. 16, 21. dubna 1928.

2 František Langer, *Poslední dvůr*, *Národní osvobození* 29. května 1924, s. 1

Demínka

Škrétova 1/386

Kavárna Demínka se nachází v domě od jeho postavení v roce 1886. Za svůj název vděčí prvnímu kavárníkovi Josefu Demínovi, který investoval kapitál nastřádaný, když pracoval jako vrchní číšník v restauraci na státním nádraží. Demín kavárnu předal po devíti letech, ale název již zůstal. Na přelomu století zde byl kavárníkem František Michovský, vrchní z Akademické kavárny.

Podle vzpomínek Františka Langra zde *„posedávala skupina spisovatelů anarchistů – takto studentů nebo úředníčků – v odděleném pokojíku za hlavní místností u jedné kávy a u mnoha sklenic vody, přinášených panem vrchním Kolínským. Odpůldne, kdy se scházívali, jsem mohl vyslechnout hodně debat o socialismu, o všeobecném hlasovacím právu, mnoho hovorů o umění, o literatuře, o nových knihách, které stojí za čtení a které zásadně nikoli. Kromě vážných hovorů se pěstovaly zábavičky jako například*

DENNÍ
NABÍDKA

improvizace celých románových příběhů ve stylu různých autorů, kdy každý z nás vyprávěl jednu kapitolu, nebo společné psaní veršovaných dopisů švadlenkám odnaproti.“[1]

O kousek výše v Anglické ulici stávala nejstarší vinohradská kavárna. Otevřel ji v roce 1882 v přízemních místnostech po první vinohradské lékárně majitel mlýna a hospodářství z Jaroměřska Josef Lorenz. Slovanskou kavárnu jmenoval Hašek mezi středisky Strany mírného pokroku v mezích zákona. Snad zde působila prodloužená otevírací doba do dvou hodin, řízný plzeňský prazdroj od čepu, nebo osobnost kavárníka Davídka, který ji vedl od roku 1903 a projevil se jako uznalý mecenáš mladých umělců. Davídek později převezme staroměstskou kavárnu Union na rohu Národní a ulice Na Pernštýně a učiní z ní středisko umělecké bohémy. Mezi stálé hosty patřil talentovaný novinář Karel Pelant, jeden ze zakladatelů volnomyšlenkářského hnutí a autor reportážní knihy o Americe, kterého po válce porazil rychle jedoucí automobil na dnešní Sokolovské třídě. Chodil sem advokát a filmový nadšenec František Papoušek se svým bratrem Jaroslavem, historikem, jenž byl během bojů za samostatnost v Rusku tajemníkem T. G. Masaryka a tragicky zahynul v nacistickém koncentračním táboře.

Slovanská kavárna se střídajícími se nájemci se v rostoucí konkurenci nedokáže udržet. Na náměstí Míru je nejprve v roce 1895 otevřena kavárna v Národním domě a o sedm let později v protějším nárožním domě Hlavova kavárna. Souhvězdí elegantních kaváren v roce 1910 doplní na nedaleké Vinohradské třídě kavárny Nizza a Elektra, jíž sousedství s burzou a německým divadlem předurčí německo-židovskou klientelu. Kavárna se mění na vinárnu, pak na hotel Continental a nakonec je celý dům nahrazen dnešní novostavbou Poldiny huti.

Emil Artur Longen

Lužická 23/1404

V tomto domě bydlí od podzimu 1914 herec, malíř a spisovatel Emil Artur Pittermann, který pod pseudonymem Longen vystupuje v pražských kabaretech. S Haškem se podle jeho vzpomínek seznámí v hostinci V Kravíně, kam ho přivede vinohradský herec Josef Lukavský. Ještě před válkou Hašek s Longenem a jeho manželkou, herečkou Xenou Longenovou, vystupuje na společných kabaretních představeních na českém venkově.

„Po vypuknutí války bydleli jsme s Xenou na Vinohradech v Lužické ulici, kde nás Hašek často navštěvoval. Znali jsme jeho zvyky a vždy jsme ihned Haška uložili na pohovku. Po krátkém spánku cítil se Hašek jako znovuzrozen. Umyl se a byl čilý, jako by spal celý život. Jen se mu poněkud ruce třásly –. Pomáhal vařit, procházel se po pokoji s rukama složenýma na zadku nebo se povaloval na pohovce, popíjel černou kávu s rumem a ustavičně

žvatlal. Povídal, co mu slina na jazyk přinesla, a nejvíce o válce. ... Obyčejně zůstal u nás Hašek dva tři dny. Nikdy se neloučil, když odcházel. Naopak, vždycky říkával, že si běží obstarat nutné záležitosti po redakcích a že se co nejdříve vrátí. Potom jsme Haška opět delší dobu nespatřili. Haškovy návštěvy opakovaly se v neurčitých časových intervalech. Asi nás vyhledával, když už neměl, kam se obrátit."[1]

K Longenovým se Hašek uchýlí také poté, co byl odveden. Pro nemoc je hospitalizován v okresní vinohradské nemocnici, ale odmítá dobře míněný návrh tamního primáře, že ho předstíranou diagnózou ochrání alespoň nějakou dobu před vojenskými pány. V únoru 1915 odjíždí k svému pluku do Českých Budějovic vstříc novému, tentokrát válečnému dobrodružství. Longenovi se o čtyři měsíce později stěhují na Nové Město.

Znovu se pak setkají až po válce, když Longen vede na Václavském náměstí Revoluční scénu. Ve spolupráci s Haškem vznikají hry *Ministr a jeho dítě* a *Parníkem Lanna 8 z Karlína do Bratislavy za 365 dní*. Longen inscenuje i Haškova *Dobrého vojáka Švejka*, kterého hraje Karel Noll, zatímco Longen si přidělí komickou roli feldkuráta Katze. Prvního června ještě noviny zvou na premiéru *Dobrého vojáka Švejka na frontě*, ale Longen se záhy musí vzdát vedení divadla. Když Hašek umírá, Longen hraje a režíruje v berlínském kabaretu Wilde Bühne. Po návratu do Prahy vstupuje do služeb rostoucí hvězdy Vlasty Buriana jako dramaturg, režisér i herec jeho divadla. V roce 1926 se podílí na filmovém přepisu *Dobrého vojáka Švejka*, kde si zahraje dvě epizodní role, a v roce 1931 na životopisném filmu o Jaroslavu Haškovi nazvaném *Poslední bohém*. Již předtím v roce 1928 vydává knihu *Můj přítel Jaroslav Hašek,* z níž pochází i citovaná ukázka. Longen umírá v roce 1936 v Benešově. Zatímco jeho malířská tvorba se nedávno dočkala souhrnného zhodnocení, literární odkaz a zejména zajímavá publicistika s pohotovými postřehy stále čeká na své zpracování.

1 *Můj přítel Jaroslav Hašek*, cit. podle 2. vydání, Praha 1983, s. 111.

Policejní komisařství

Francouzská (Palackého) 11/852

V domě, který stál na tomto místě, sídlily úřadovny okresního policejního komisařství na Královských Vinohradech. V dochovaných policejních aktech je doložena celá řada drobných konfliktů spisovatele se zákonem, které by dnes nejspíše byly řešeny podle přestupkového zákona. Podle archivních dokumentů je Hašek prvně zatčen strážníkem v dvaceti letech, protože močil před budovou policejního ředitelství v dnešní ulici Karoliny Světlé. Prvního dubna 1903 na Královských Vinohradech v lehké opilosti poškodil ochranné košíky u stromů vysázených v dnešní Legerově ulici: škoda je odhadnuta na dvě koruny. Akční rádius dobrodružství umělce a jeho kumpánů je značně široký. K většině zatčení, ponejvíce pro opilost, výtržnosti a po rozpadu manželství i pro „bezpřístřeší", dochází ve vnitřní Praze. Z protokolů například vyplývá, že při bujaré oslavě novoroční noci 1905 se strážníkům jako svědek proti Haškovi iniciativně přihlásí jeho vrstevník Paul Kisch, starší bratr Egona Erwina Kische.

Z policejního zákroku proti průvodu anarchistů na Prvního máje v roce 1907 v Ječné ulici se traduje pohotová obhajoba umělce záměnou zvukově podobné pobídky k násilí „Natři ho!" za neškodné zvolání „Spatři ho!".Ve skutečnosti je spisovatel obviněn nikoliv z nadržování veřejnému násilí, ale přímo ze zločinu těžkého ublížení na těle policejnímu orgánu při výkonu jeho povolání, přičemž jako corpus delicti figurovala Haškova hůl. Rozsudkem zemského soudu trestního je pak pachatel odsouzen k měsíčnímu trestu vězení, přičemž žádá, aby trest směl vykonat v Praze, protože podle jeho slov je separace na vinohradském komisařství nezpůsobilá k výkonu trestu.

O rok dříve je předveden vinohradskými strážníky dvakrát: jednou, protože hodlal údajně odejít z nočního hostince v Mánesově ulici bez placení, a podruhé pro noční incident za právě dostavovaným vinohradským divadlem, kde měl v opilosti napadnout kolemprocházející mladou ženu. Určitou záhadnost druhému případu dodává skutečnost, že domnělá poškozená na strážnici prohlásila, že netrvá na zavedení trestního řízení, a rychle se odporoučela. Spisovatel po vystřízlivění do protokolu udal, že mu zmizely stříbrné hodinky. (V lokální zprávě, kterou přinesou *Národní listy,* je pak Hašek se zřejmou tendenčností označen jako redaktor *Práva lidu*.)

V srpnu 1908 pak stráž proti němu zasáhne v noční kavárně v Rubešově ulici, kde se svým spolubesedníkem v hádce udeřil „profesora krasopisu" R. R., a na Silvestra téhož roku v kavárně v Sokolské ulici. Teprve přivolaná policejní posila zdolá odpor umělce a veselících se chorvatských studentů, mezi nimiž jsou i básník Mirko Korolija, pozdější dramatik a ředitel divadla v bosenském Sarajevu.

Policejní komisařství na Královských Vinohradech je zřízeno roku 1877, dva roky před povýšením rychle rostoucí obce na město. Na přelomu století je představeným úřadu policejní rada František Petrásek, na nějž spisovatel ironicky vzpomíná jako na otcovského mentora, který jej uvedl na pravou cestu:

„Dejte si to vymluvit, kamaráde. Máte matku, pořádnou ženu, máte bratra, který čeká na místo v bance Slávii, dejte se k mladočechům. Vypusťte z hlavy ten petrolej a dynamit, vždyť vám to neslouží ke cti, a když vy chcete být v nějaké straně, která hodně křičí, dejte se k národním socialistům. A když už máte nějaké revoluční smýšlení, dejte se k sociálním demokratům. Ti chtějí všeobecné právo hlasovací, ale my jim ho nedáme. Ale my vás taky za to nezavřem. Jenom vypusťte bomby z hlavy. ... Pohladil mne po vlasech ještě jednou a řekl: Tak si to dejte konečně vymluvit. Vystupte z toho anarchistického časopisu Komuna, přejděte do jiného politického časopisu, když už bez politiky nemůžete existovat. A teď můžete jít. Tak jsem tedy vystoupil z Komuny, založil jsem Stranu mírného pokroku v mezích zákona a stal se redaktorem časopisu Svět zvířat."[1]

Sbor uniformované stráže bezpečnosti s charakteristickými klobouky s kohoutími péry je častým předmětem spisovatelova výsměchu, zatímco neuniformovaní spolupracovníci státněpolicejního oddělení pražského policejního ředitelství zůstanou předmětem hlubokého opovržení (tajný Brettschneider ve *Švejkovi*).

1 Jaroslav Hašek, *Politické a sociální dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona*, citováno podle Jaroslav Hašek, *Povídky* I, Praha 1988, s. 40.

ATELIER ŠPERKU
Pletená móda pro ženy
EVENT

Zdeněk Matěj Kuděj

Bělehradská
(Havlíčkova) 21/861

Dům na přelomu století patří rodině Šimanovských. Otec, vyučený holič v Březových Horách, začal v ambitech poutního místa na Svaté Hoře prodávat prsní thé Panny Marie Svatohorské proti záduše, kašli a souchotinám. Obrat se rozrůstá a záhy se svým produktem proniká do drogerií a lékáren v Čechách i dalších zemích mocnářství. V domácnosti Šimanovských nejednou přespává i Hašek. Ze tří synů Šimanovských se přátelí především

CESTOVNÍ KANCELÁŘ
INDALO SPACE www.karibik.cz
CESTOVNÍ KANCELÁŘ
INDALO SPACE
večerka

s Richardem, zvaným Richardem Lvím Srdcem, který jednu dobu působí jako redaktor *Denního hlasatele* vydávaného krajany v Chicagu.

Dalším dočasným nájemníkem bývá Zdeněk Matěj Kuděj, kterého s ním sbližuje společná zkušenost s protloukáním se za velkou louží. Kuděj prožije na toulkách napříč Spojenými státy šest let a po návratu začne své zážitky literárně zpracovávat. Jeho knižní prvotinu *Bídné dny a jiné povídky* mu jako nadějnému mladému autorovi vydá Zeyerův fond České akademie věd a umění. Za ní následují další tituly: *Majitel zlatých dolů a jiné povídky, Mordovna, Mezi dvěma oceány: dobrodružství Čecha v dálné cizině, Z nového světa, americké obrázky* a románová sága *Sid, pravá trampská historie*. Zážitků z cesty do carského Ruska, která předčasně končí zatčením a následným vyhoštěním, využije Kuděj pro knihu *Hostem u baťušky cara*.

Před první světovou válku podniká Kuděj několik toulek po Čechách právě s Haškem, s nímž sdílí touhu po nespoutaném, tuláckém stylu života. Bezprostředně po Haškově smrti vydává Kuděj dvousvazkovou knihu *Ve dvou se to lépe táhne, hrst vzpomínek na pestré cesty po Čechách se zesnulým Jaroslavem Haškem,* později doplněnou o podobně objemná pokračování *Ve dvou se to lépe táhne – ve třech hůře, vzpomínky na druhou dobrodružnou cestu po českých vlastech se zemřelým Jaroslavem Haškem* a *Když táhne silná čtyrka, kratochvilné vyprávění o příhodách veselých bohémů s Jaroslavem Haškem v čele.*

Po převratu se Kuděj jako dobrovolník účastní obsazení Slovenska a po návratu si snad poprvé v životě najímá vlastní byt v Blanické ulici. Když

se předseda Klubu českých turistů Jiří Guth Jarkovský stane ceremoniářem prezidenta republiky, zaujme místo generálního tajemníka Klubu a později na doporučení přátel v redakci Bulletinu Ministerstva národní obrany. „Ale hned téhož dne večer byl na mně učiněn první nápor, abych se dal ke straně sociál demokratické, když jsem se dostal prý jejím přičiněním do ministerstva. Návrh velmi lákavý mně činil Emil Vachek a můj starý přítel G. R. Opočenský. Ale já měl s politikou již smutné zkušenosti ... a proto jsem odpověděl diplomaticky, že nejsem ještě na opravdového straníka dost zralý a že si to dobře rozmyslím, nežli někam vstoupím. A tomuto programu jsem zůstal věren a chud až do dnešního stáří, neboť jsem nechtěl dělat tímto způsobem ani kariéru ani zbohatnout ani nijak nabýt jména a vlivu v nové republikánské společnosti. Jen málokdo zůstal skromně v ústraní. Všude bylo plno mluvků, chlubilů, lidí upozorňujících na své zásluhy, až se z toho spravedlivým tohoto světa dělalo špatně.“[1] Svobodomyslný Kuděj proto také zakrátko odchází z ministerstva na dráhu nezávislého spisovatele. Pro svoji znalost angličtiny se stává překladatelem populárních příběhů o Tarzanovi, které završí vlastním parodickým dílem *Tarzanova babička.* Publikuje ještě celou řadu románů (jeho *Horalská republika* předjímá v zájmu o nejvýchodnější část republiky Olbrachtova Nikolu Šuhaje loupežníka), ale po odstěhování na Vysočinu se vytrácí z pražské literární společnosti a umírá v roce 1955.

1 Zdeněk Matěj Kuděj, rkp. *Pamětí*.

U Bláhů

Polská (Nerudova) 34/1261

V nárožním třípatrovém domě, který vystavěl v roce 1903 Alois Zima na rozparcelovaných pozemcích někdejší usedlosti Kanálka, se nachází odjakživa hostinec. Pípu zde roztáčel Haškův vrstevník hostinský Alois Bláha, který mu pod vlivem zprávy o dobytí severního pólu v roce 1909 dává název Na severní točně, ačkoliv mezi štamgasty je hospoda stále známá pod jménem U Bláhů.

Zde se schází stolní společnost Dacanů, kterou tvoří část příznivců Strany mírného pokroku v mezích zákona. Hašek vysvětluje v jedné své povídce „tejden mezi Dacany“[1] jako permanentní flám po vinohradských, pražských a předměstských hospodách. *„Bylo to jakési heslo, které označovalo, že týden bude většina Dacanů pohromadě, že se neopustí a po celý týden všichni složí své peníze pro ten krásný účel, aby mohli strávit celý týden v radovánkách po hostincích a nočních kavárnách za bouřlivého rokování při*

U JOHOUŠE

rozkošnickém životě. Byl jsem sám svědkem jednoho takového programu ušlechtilé zábavy, při níž všichni byli jsme jedno tělo a jedna duše."

Hostince, výčepy a nálevny tvoří charakteristickou součást předválečných Královských Vinohrad. Jsou nejen střediskem veřejného života, kde se v sousedské pospolitosti konají schůze politických stran, občanských spolků, ale i obyčejných stolních společností. Ty jsou určitým azylem, únikem z monotónní každodennosti, kam se uchylují sobě důvěrně známí štamgasti ke sklenici piva a družné zábavě.

Hašek podle všeho nebyl pivním gurmánem, ale shodou okolností se mu hospody stávají druhým a – poté, co mu umírá maminka a manželka se vrací se synem do rodičovského domu – jediným domovem. *„Na značce piva*

Haškovi nezáleželo, nebyl vybíravý, natož gurmán. Hospody nevyhledával podle toho, jaké pivo zde čepují, ale podle toho, zda tam chodí nějací jeho známí nebo ne. Nad nějakou podřízenější jakostí čepu se nehoršil, musely by to být už opravdu patoky, když si po napití odplivl s hlubokým pijáckým opovržením. Ale i pak sklenici dopil. Zato i když si pivo zasloužilo pocty, nepodíval se na ně sklenicí proti světlu, nepoliboval si, nepochválil, leda že si dal toho večera o nějaký půllitr víc. ... Když se po několika pivech dostal do podroušeného stavu, napřed nemnohomluvný, začal rozvazovat, rozpovídal se, byl veselý, sdílný, spokojený a byl nejpříjemnějším společníkem. Jestli ovšem včas nepřestal a vymetal už několikátý lokál, býval hlučný, hádavý a nebezpečný svému okolí."[2]

Nejblíže do hostince měl básník Louis Křikava, který bydlel ve stejné ulici. V Haškových povídkách vystupuje jako Blažej Jordán, jak mu bohémští přátelé přezdívali podle jeho sbírky *Blažej Jordán: portrait veršem*. Veselý kumpán pomáhal kamarádům při jejich nesčíslných konfliktech s orgány zákona, kdy se s oblibou představoval jako synovec policejního ředitele, dvorního rady Karla Křikavy. Stejně jako Haškovi i jemu se svého času uzavřela slibná kariéra jak v úřadě, kdy pro neklidnou povahu odešel z místa advokátního praktikanta, tak v tzv. vážné literatuře. Zemřel tři roky před Haškem v červenci 1920, kdy vyšla i jeho poslední kniha *Psychiatrův klobouk a jiné prosy*.

1 Jaroslav Hašek, *Povídky I*, Praha 1988, s. 106.

2 František Langer, *Byli a bylo*, Praha 1963, s. 32.

Eduard Drobílek

Francouzská (Palackého) 7/592

Na této adrese bydlel blízký Haškův přítel Eduard Drobílek. Nebyl vlastně typickým bohémem, protože jako jeden z mála ve společnosti veselých kumpánů měl stálé zaměstnání jako pomocný kancelista pražského magistrátu. Na přímluvu profesora české techniky, architekta Jana Kouly, u něhož studoval, než studií musel zanechat, se stal pomocným písařem a později úředníkem rektorátu techniky. Je možné, že ho s Haškem seznámil jeho kolega z práce Josef Sölch, který byl Haškovým spolužákem na obchodní akademii a financoval vydání jeho básnické prvotiny *Májové výkřiky*. V lednu 1908 Hašek oznamuje přátelům, že tento týden bydlí u Drobílka.

Drobílek je stálým členem bohémské společnosti, která se schází u hostinského Metoděje Zvěřiny ve vinohradské restauraci Kravín. *„Takto to byl člověk suché postavy, kostnatých rukou, s černým knírkem, který mu trochu visel přes rty, a černými vlasy, z nichž mu štětička často klouzala na čelo. A měl malé černé oči, strašně chytré. Byl to nejagilnější duch z nás všech, vždycky něco prvý vymyslil, vždy měl nějaký nápad, který ostatní jen doplňovali a rozváděli. Byl dobrák, pozlobil, ale neurazil a byl tak trochu diplomat a dovedl tu ješitnou, nedůtklivou a hádavou společnost pijáckou*

LOAN

a kumštýřskou dobře udržet pohromadě.“[1] Drobílek se stává nápadníkem jedné z dcer hostinského, Boženy, kterou si na počátku světové války, 1. září 1914, v kostele svatého Apolináře bere za manželku. Novou domácnost založí na Vinohradech v Řipské ulici, ale bohužel jim není přáno rodinné štěstí. Eduard Drobílek umírá na stále se zhoršující tuberkulózu v prvním poválečném roce 1919, ve svých 37 letech.

Strana mírného pokroku v mezích zákona je dnes spojována především s Haškovým geniálním humorem. Ale již před válkou Jiří Mahen upozorňuje na Drobílkův rozhodující vklad, který byl znám jen zasvěceným. „*Na Drobílka se moc zapomnělo a on to byl, který dělal stranu i Haška v tehdejších dobách. Mělo by se to jednou konstatovat! ‚Eda‘ byl laskavý, ale energický, humor sám, kamarád v nejlepším slova smyslu, pouto, které svazovalo všechny.*“[2] Jeho hlas však zůstane oslyšen.

1 Fr. Langer – Josef Mach, *Strana mírného pokroku a jiné příhody s Haškem*, *Pestrý týden*, č. 5, 4. února 1928.

2 Dopis Jiřího Mahena z 5. září 1933, Literární archiv PNP, nepublikováno.

Kravín

Korunní 25/781

V tomto domě vystavěném stavebním podnikatelem Josefem Zlatníkem na pozemcích rozparcelované usedlosti Kravín byla restaurace, která si ponechala tradiční jméno Kravín. Hostinským v Kravíně je v roce 1911 hlinecký rodák Metoděj Zvěřina, který jinak v Praze a na jejích předměstích vystřídá jako nájemce celou řadu hostinců. Silnou konkurenci v Korunní ulici představuje zejména sousední smíchovská zahradní restaurace U Líbalů vedená manžely Slezákovými.

„V jídelně u Zvěřinů sedávalo několik stálých hostí a několik nestálých, kteří kromě k Zvěřinům chodili také jinam, na příklad k Petříkovi anebo do Montmartru, a tu a tam nějaký zcela náhodný přišelec z ulice. Do výčepu přišlo za večer něco těch služek pro pivo, nějaký kočí na jednu v stoje a tu a tam se tam nějaký domovník opil na mol. A tak, ač se z uzavřené místnosti dlouho do noci rozléhaly sborové zpěvy Jihoslovanů, hospoda se zdála docela prázdná. Nešla. Marně starý Zvěřina, který byl odborníkem na slovo

vzatým, dodával svým masivním zjevem výčepnímu pultu takovou vážnost, jako by to byl pult v lékárně."[1]

Zvěřinovi měli kromě syna Jaroslava pět dcer, kolem kterých vznikne skupina mladých nápadníků, jež tvoří jádro stálých návštěvníků Kravína. Protože v době voleb do říšské rady v roce 1911 se v okolních restauracích usídlí kortešové politických stran, bohémská společnost prohlásí Kravín volebním střediskem nové Strany mírného pokroku v mezích zákona. Reklamované předvolební schůze poslaneckého kandidáta této strany Jaroslava Haška v Kravíně poskytují jednak prostor k zábavě a parodování tehdejší pokřivené politiky, jednak sledují praktický cíl zvýšit spřátelené hostinského rodině návštěvnost a tržby. Bohémové vytvoří dokonce svoji stranickou hymnu:

„Milión kandidátů vstalo,
by oklamán byl dobrý lid,
by voličstvo jim hlasy dalo,
prý ochotně je chtějí vzít.

Nechť prudký pokrok chtějí jiní,
násilím zvracet světa řád;
my pokrok mírný chceme nyní,
pan Hašek je náš kandidát!"[2]

O samotných volbách s humorem referuje sám Hašek: *„Neštastnou shodou okolností stalo se, že v naší volební kanceláři čepovalo se pivo vinohradské, naši agitátoři museli běhat jenom pořád na záchod a to byla jejich celá ta volební agitace. Neblahou shodou okolností se naše volební kancelář jmenovala V Kravíně, a nyní to všecko si představte dohromady: záchod, kravín, Strana mírného pokroku v mezích zákona, kandidát s nařvanou hubou, nezvyklý program politický, a tak to nemohlo dopadnout jinak, než jak lze vyjádřit oním krásným francouzským slovem, débâcle, zkáza. Marny byly všechny naše nápisy, vyvěšené a nalepené ve všech oknech volební místnosti: Voličové, protestujte hlasovacím lístkem proti zemětřesení v Mexiku! Rozdáme mezi své voliče tři sta srbských losů s nadějí na výhru v obnosu patnácti milionů franků ve zlatě. Každý náš volič obdrží kapesní akvárium. Nevolte buršáka! Voličové! Co očekáváte od Vídně, dostanete ode mne taky! Bylo to vše marné. Zástupy před Kravínem se sice tísnily, do volební kanceláře přicházeli jednotliví voličové, dali si jedno pivo, běželi na záchod a místo ujištění, že mne budou volit, zanechali nám ve volební kanceláři jen trochu smradu."*[3]

Hostinský Zvěřina krátce po volbách Kravín přepouští hostinské od Líbalů, které převzal nový nájemce Nejedlý a vede pak pod názvem U české koruny. Charakteristické pro úzké osobní vazby mezi hostinskými a stálou klientelou je fakt, že za hostinskou do Kravína přechází od Líbalů stolní

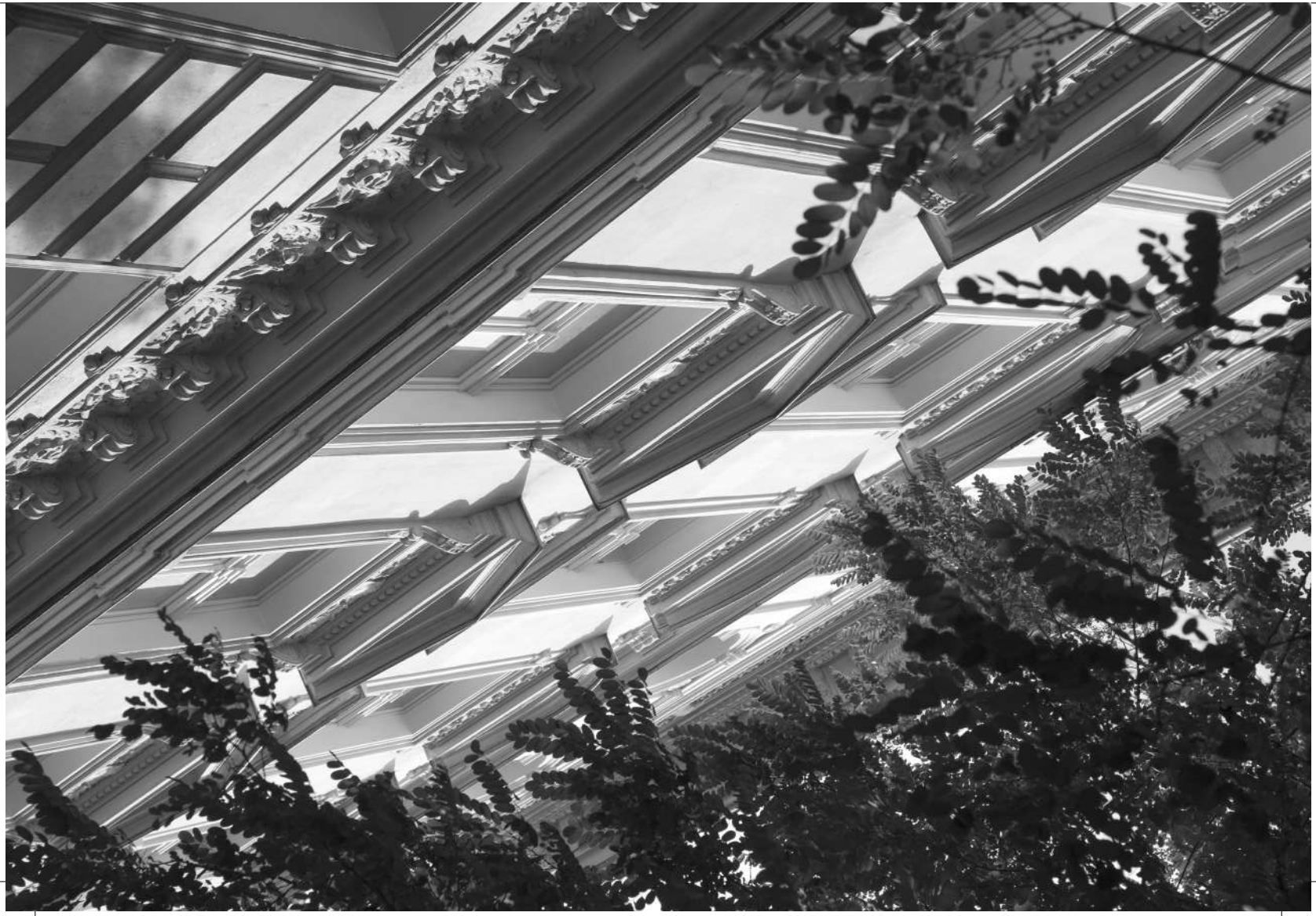

společnost Buťovice, zatímco Haškova družina se naopak stěhuje za Zvěřinovými na druhý konec Prahy do restaurace Pod Černým vrchem v Košířích a později na další místa.

Z VOLEBNÍHO HUMORU

V den hlavních voleb, dne 13. t. m. hromadilo se v Korunní tř. na Král. Vinohradech před hostincem „U Zvěřinů" množství obecenstva, které zvědavě pročítalo nálepky, vyvěšené na všech oknech restaurace. Obsah plakátů byl tento: Voličové! Odevzdejte jako jeden muž hlasy kandidátu mírného pokroku v mezích zákona, spisovateli p. Jaroslavu Haškovi, jenž rozvinul na četných schůzích svůj bohatý program o sestátnění služby domovnické. Schází nám už jen 15 hlasů. V naší volební kanceláři jídelní lístek pro voliče. Co nedostanete z Vídně, dostanete u nás. Dnes panychida za propadlé kandidáty. Zvolíte-li, našeho kandidáta, slibujeme, že se ohradíme proti zemětřesení v Mexiku. Kdo dá hlas, obdrží malé kapesní akvárium! O osudu této kandidatury není ničeho známo, ani c. k. tisková kancelář nevydala o ní zpráv. Kandidát hodlá prý proti tomu protestovat.[4]

1, 2 František Langer – Josef Mach, *Strana mírného pokroku a jiné příhody s Haškem*, *Pestrý týden*, č. 5, 4. února 1928.

3 Jaroslav Hašek, P*olitické a sociální dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona,* citováno podle Jaroslav Hašek, *Povídky I*, Praha 1988, s. 138–139.

4 Vinohradské listy 26, 1911, č. 26, s. 6.

Emanuel Škatula

Fügnerovo náměstí 1/1806

Zde bydlel žurnalista Emanuel Škatula, který se spolu s dalšími sociálními demokraty (bratři Bohumír a Theodor Šmeralovi, Oskar Grünberger) pilně účastnil zábav Haškovy společnosti.

Hašek ho v *Dějinách strany mírného pokroku v mezích zákona* charakterizuje takto: *„Jest to vskutku jeden z nejlepších sociálních demokratů a v boji za právo proletariátu utěšeně tloustne. ... A Emanuel Škatula jedná zcela správně, když hledí využitkovat plnou měrou božího daru, kterému se říká politika. Když na schůzích lidu zahřmí ‚Dejte nám chleba', sní k tomu chlebu po schůzi tři vídeňské řízky, nějaký sýr a vypije k tomu několik plzeňských.*

PRAGUE CENTRE HOTELS
PLAZA
PRAGUE CENTRE HOTELS
PLAZA

A když to člověk dělá den za dnem, pak není divu, že má naději se stát poslancem.“[1]

Ve volbách do říšské rady v roce 1911 strana opravdu Škatulu kandiduje na poslance. Na měšťanských Královských Vinohradech však propadá: ze 7937 oprávněných voličů pro něj hlasuje 917 voličů, tedy něco málo přes desetinu.

Škatula jako redaktor *Práva lidu* píše řadu časových brožurek vydávaných ve stranickém nakladatelství (*Utrpení sociální demokracie československé a postup strany v Rakousku*, *Klerikální hrůzovláda ve Španělích a její nová oběť*, *Proletářskému dorostu!*, *Mládež předvoj socialismu*). Překládá také práce francouzského marxistického teoretika Emila Jaurese, na nějž je spáchán atentát před vypuknutím první světové války. Svoji pohotovost osvědčí v roce 1912, kdy se jako zpravodaj účastní národněosvobozeneckého boje jihoslovanských národů proti osmanskému režimu, který popularizuje v článcích *Práva lidu* a později i v samostatné knize *Válka na Balkáně*.

Jako politický tajemník strany se po převratu rozchází se svým vinohradským kolegou Bohumírem Šmeralem, který organizuje levici a po konečné roztržce novou, komunistickou stranu. Škatula se stahuje z vrcholné politiky a stává se jedním ze zasloužilých propagátorů socialistického družstevnictví.

Západní část Královských Vinohrad se prolíná s horním Novým Městem, kam již vlastně podle katastru patří toto náměstí nazvané podle jednoho z předáků Sokola Jindřicha Fügnera. Hašek s kumpány na náměstí chodívá také do noční kavárny vedené Janem Bendou se známou tančírnou Apollo.

„Kavárna Bendovka byla tedy dostaveníčkem lidiček, kteří z různých důvodů zaměňovali noc za den. Čeští i chorvatští studenti, jichž tehdy v těchto končinách hodně bydlelo, páni mistři, kteří si mohli druhého dne udělati ‚modrý pondělek', veselé švadlenky a tovární dělnice, které každou hodinu přes půlnoc přetaženou těžko u svých žehliček a strojů odpykávaly, všelijací povaleči a jednotlivci neurčitých zaměstnání, na které není velké město nikdy chudé, ochotně brávali do svého středu a svých společností několik lidí z kumštýřské společnosti."[2]

1 Jaroslav Hašek, *Politické a sociální dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona*, citováno podle Jaroslav Hašek, *Povídky* I, Praha 1988, s. 91–92.

2 G. R. Opočenský, *Čtvrt století s Jaroslavem Haškem*, Vimperk 1948, s. 54.

Alois Hatina

Lublaňská
(Puchmajerova) 50/ 676

V březnu 1909 je na této adrese zatčen Alois Hatina, tajemník mládeže národně sociální strany a redaktor jejího listu *Mladé proudy*, do něhož přispívá i Hašek. V roce 1908 zde otiskuje ironickou *Pohádku o tom, jak byl cenzor odměněn*, snad jako reakci na zabavení povídky *Nazarénští*. Hatina je odsouzen na čtyři měsíce pro antimilitaristickou činnost, přičemž je mu trest nakonec v politickém procesu zvýšen až na dva roky těžkého žaláře. Také bylo napsáno, že ve svém vinohradském bytě byl jen hostem,

MUSIC CLUB
CLU
Budweiser
MUSIC CLUB
Le Mirage
OPEN
MUSIC :
Chill Out
Jungle
Dance + Rave
Hip - Hop
Reggae
FUTBALEK
NOŽENKY
GALANTERIE
Česká pojišťovna
Česká pojišťovna
Česká pojišťovna

protože do převratu stráví z deseti let sedm v c. k. rakouských kriminálech nebo na vojně. Po intermezzu s redigováním krajinského týdeníku v Lounech se Hatina vrací na Vinohrady, tentokrát jako úředník okresní nemocenské pokladny.

Po převratu se Hatina stává tajemníkem ústředního výkonného výboru socialistické strany, která přebírá podle výsledku voleb jako součást vládní koalice odpovědnost za poměry v nové republice. Záhy se z této exponované funkce stahuje na pozici tajemníka stranického listu *České slovo*. Snad právě jeho prostřednictvím se na stránkách *Českého slova* a jeho večerníku objevují v této době znovu Haškovy příspěvky. Jako důvěrník obvodu vinohradské župy zůstává Hatina věrný politice. Po převratu získává Socialistická strana na Královských Vinohradech silnou pozici a po prvních poválečných komunálních volbách prosadí za starostu Jiřího Pichla, syndika novinářské organizace, o jehož schopnostech v době společného působení v redakci *Českého slova* zanechal Hašek nepříliš lichotivé svědectví.

Hatinu zase strana dosazuje do čela Okresní nemocenské pokladny na Královských Vinohradech (od reorganizace Všeobecné nemocenské pojišťovny v roce 1926), kdy pomáhá budovat v Polské ulici sídlo pojišťovny, sanatorium v podbrdských Jincích a ozdravovnu pro mládež ve Strnadech u Prahy. Projekt moderního sociálně-zdravotního ústavu na pozemcích u vinohradské vodárny se však po sloučení všech nemocenských pojišťoven na území Velké Prahy odkládá. Hatina vydává časopis *Zájmy pojištěnce* a tyto zájmy koneckonců hájí coby poslanec Národního shromáždění až do okupace republiky. Po válce ještě pomáhá s uspořádáním Haškových spisů, ale v roce 1950 umírá.

HOSTINEC
RESPUBLICA
kancelář

Gustav Roger Opočenský

Bělehradská (Havlíčkova) 55/232

V tomto domě v druhém patře bydlí na počátku století rodina Opočenských. Otec, Gustav Opočenský, býval duchovním evangelické církve ve východočeské Krouně, což Haškovi zavdalo příčinu k poznámce, že to je neobyčejně počestná rodina, ze které vznikli samí evangeličtí pastoři. Syn Gustav však měl k duchovnímu stavu daleko, jak svědčí epigram „Jest miloval všechny ženský. Gustav Roger Opočenský". Exotickým jménem Roger podpisuje svoji básnickou sbírku *Modlitby psance, tragika a ironie*. Ze zkratky G. R. Opočenský pak vzniká i žertovná přezdívka markýz Gero, která odkazuje k populárním *Slezským písním*, jež tehdy ještě nemají známého autora.

Zdeněk Matěj Kuděj o Opočenském napíše: *„Tento neprávem zaopomenutý básník i spisovatel byl kromě toho ještě funkcionářem četných korporací i volných sdružení, které se nedají podrobně vyjmenovati, poněvadž*

by na to nestačilo ani vícesvazkové monumentální dílo. Stačiž, když uvedu, že by mohl býti směle jmenován nejvyšším předsedou všech pumpařů, sekerníků, ochránců padlých dívek a nemajetných spisovatelů potřebných ‚foršusů', bez nichž by žádná literatura světová nemohla vzkvétati. Jeho methody, jak uhranouti i nejzkušenější redaktory a nejstarší a nejotrlejší nakladatele, byly vesměs originelně osvědčené a nikdy nezklamaly." Sám Hašek ve svém fejetonu *Česká Panna Orleánská slečna Süssová* zanechává svědectví, jak se jeho příteli podařilo zpeněžit „celou řadu svých básní o nešťastném milování" v redakci Vydrových Besed.

Po otcově smrti se velký byt v Bělehradské ulici stává průchozím místem pro mladé literáty. Po určitou dobu zde bydlí básník Otakar Hanuš, Zdeněk Matěj Kuděj a Hašek, který, když byl v prosincovou noc roku 1913 na Malé Straně zadržen, udává na strážnici, že zde bydlí, ačkoliv tu nikdy nebyl policejně hlášen. Naopak v análech policejního ředitelství je dochována Haškova přihláška k pobytu v jiném domě na této ulici, Bělehradská 81/1097, z léta 1912 po rozpadu jeho manželství. Jeho tehdejší bytnou je Marie Adamírová, která zde se svým mužem chemikem vychovává tři děti.

Většina tvorby tohoto, řečeno Haškovými slovy, „živnostenského básníka" je roztroušena po dobových novinách a časopisech. V polovině dvacátých let, kdy již je zajištěným úředníkem ministerstva sociální péče vydává dva soubory starších prací *Svět pod čarou* a *Tyran život,* z nichž první dodnes zaujme vylíčením života ve staré Praze. Po druhé světové válce Opočenský vydává knihu vzpomínek na Jaroslava Haška a pomáhá až do své smrti v září 1949 s přípravou Haškových sebraných spisů, zejména s určováním jeho početných pseudonymů.

Obsah

Úvodem 5

Haškovy začátky 9

Zlatý litr 13

Jarmila Hašková 17

Haškova další vinohradská bydliště 21

František Langer 25

Demínka 31

Emil Artur Longen 35

Policejní komisařství 39

Zdeněk Matěj Kuděj 42

U Bláhů 47

Eduard Drobílek 51

Kravín 55

Emanuel Škatula 59

Alois Hatina 63

Gustav Roger Opočenský 67

Hašek
na Královských Vinohradech

MALÝ PRŮVODCE
VINOHRADSKÝMI ADRESAMI SLAVNÉHO SPISOVATELE

Koncept: Jiří Horský, Marek Krejčí
Texty: Marek Krejčí
Fotografie: Ondřej Bouška
Redakce: Jiří Horský
Grafická úprava: Marek Jodas
Jazyková redakce: Eva Lorencová
Tisk: T. A. Print, s.r.o.

Karikatura Zdeňka Kratochvíla,
Lidové noviny 20. 1. 1923, s. 7